

Sygn. akt III UK 131/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSA. Ewa Stefańska

w sprawie z odwołania M. S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w [...]

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 25 maja 2017 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 17 marca 2016 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 marca 2016 r., Sąd Apelacyjny w [...] – w sprawie z wniosku M.S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...] – oddalił apelację wnioskodawczynie od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych w [...] z dnia 26 maja 2015 r., oddalającego odwołanie wnioskodawczynie od decyzji organu rentowego z dnia 5 stycznia 2015 r., którą odmówiono wnioskodawczynie prawa do emerytury w obniżonym wieku.

Sąd drugiej instancji uznał, że w kontekście ustalenia prawa wnioskodawczynie do emerytury w obniżonym wieku na podstawie art. 184 i art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – wnioskodawczynie, na dzień 1 stycznia 1999 r., nie udowodniła co najmniej 15 lat pracy w warunkach szczególnych. Sąd stwierdził, że do niespornego okresu 10 lat 10 miesięcy i 12 dni, nie można doliczyć okresu od dnia 10 maja 1989 r. do 31 grudnia 1998 r., w którym wnioskodawczynie wykonywała czynności laboranta w fabryce opon.

Według Sądu drugiej instancji materiał dowodowy w postaci dowodów zawartych w aktach sprawy Sądu Apelacyjnego sygn. akt III AUa .../15, zawierających opinie biegłego z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy A. B., jak też inne dowody zgromadzone w tym postępowaniu, w tym między innymi zeznania kolejnych świadków, czy też akta sprawy Sądu Okręgowego w [...] sygn. akt IV U .../13, których wynik postępowania apelacyjnego stał się przedmiotem rozpoznania skargi kasacyjnej przed Sądem Najwyższym zakończonym wyrokiem oddalającym skargę z dnia z dnia 22 stycznia 2015 r., sygn. akt III UK 77/14, nie może przemawiać na korzyść ubezpieczonej. Sąd Apelacyjny uznał za zasadne oddalenie przez Sąd pierwszej instancji wniosku o przesłuchanie w charakterze świadka osoby wydającej opinię w sprawie sygn. akt III AUa .../15. Ponadto na podstawie ustnej opinii wymienionego biegłego, zawartej w aktach sprawy sygn. akt III AUa .../15, Sąd uznał, że osoba zgłaszana jako świadek oparła całą swoją opinię o informacje posiadane z własnych doświadczeń uzyskanych z okresu swojego zatrudnienia u tego samego pracodawcy w tym samym okresie czasu na stanowisku pozwalającym na dość swobodne przemieszczanie się po zakładzie. W takiej sytuacji uzyskiwanie dodatkowych informacji od osoby mającej wystąpić w ramach innej roli procesowej w sytuacji, gdy Sąd pierwszej instancji dysponował ustaleniami uzyskanymi w oparciu o przeprowadzone dowody z zeznań świadków - współpracowników wnioskodawczynie stałe z wnioskodawczynią pracujących w tym samym miejscu pracy w swojej istocie prowadziłoby do powielania dowodów

przedłużając bieg postępowania.

Sąd drugiej instancji uznał, że twierdzenia wnioskodawczynie, że wykonywała czynności laboranta przede wszystkim w pomieszczeniu walcowni nie zostały poparte treścią zeznań zgłoszonych przez nią świadków. Nie jest również prawdziwe twierdzenie apelacji o tożsamości narażenia na czynniki szkodliwe dla zdrowia laborantów i osób zatrudnionych na walcowni. Sąd uwzględnił ustalenia zawarte w opinii biegłego do spraw organizacji i zarządzania przemysłem w sprawie IV U .../11, w której wskazano, że urządzenia, którymi posługiwali się laboranci były zaadaptowane na potrzeby laboratorium i pozostawały gabarytowo mniejsze od tych występujących na hali produkcyjnej. Tym samym szkodliwość pracy laboranta była odpowiednio mniejsza od pracy zatrudnionych na linii produkcyjnej. Stanowisko wymienionego biegłego o co najmniej dwukrotnie gorszych warunkach pracy pracowników produkcyjnych miało swoje potwierdzenie w dokonanej przez biegłego analizie sporządzonej przez samego pracodawcę karty zagrożenia zawodowego.

Sąd przeprowadził w postępowaniu apelacyjnym w trybie art. 382 k.p.c. dowody zgromadzone na użytek innych postępowań, powadzonych przez Sąd Okręgowy w [...] pod sygn. IV U/13, w tym dowód z opinii biegłego A. B., odmienny w swej konkluzji od opinii biegłego z zakresu organizacji i zarządzania przemysłem dopuszczonej w sprawie Sądu Okręgowego w [...] sygn. akt IV .../13, na której oparł się Sąd pierwszej instancji w zaskarżonym wyroku. Sąd drugiej instancji uznał, że opinia biegłego A. B. jest nieprzydatna z uwagi na błędne jej założenia. Pierwszym z nich jest to, że laborant pobierający próbki na hali produkcyjnej wykonywał w istocie prace w warunkach szczególnych wymienione pod pozycją 21 działu IV wykazu A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, gdzie podano „produkcja i przetwórstwo wyrobów gumowych, ebonitowych oraz półproduktów i środków pomocniczych do tych produktów, produkcja sadzy”, co w oczywisty sposób stoi w sprzeczności z naprowadzonym przez samych zainteresowanych laborantów sposobem wykonywania pracy - rodzajem czynności podejmowanych przez nich na hali produkcyjnej. Drugim błędnym założeniem było przyjęcie, że do uznania

wykonywania pracy w warunkach szczególnych nie jest konieczne wykonywanie takiej pracy w pełnym wymiarze czasu pracy oraz odniesienie warunku stałości jej wykonywania do wymiaru czasowego sięgającego co najmniej 4 godzin dziennie, przy powołaniu się na nie mające żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia o istocie sporu przepisy rozporządzeń Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy ręcznych pracach transportowych - § 2 pkt 2 oraz z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy - § 2 pkt 4. Sąd drugiej instancji wskazał, że zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. okresami pracy w warunkach szczególnych są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na danym stanowisku pracy. Stałość ta jest więc rozumiana jako codziennie powtarzające się czynności i stanowi odrębne kryterium od czasowego odniesionego wprost do pełnego wymiaru czasu pracy.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że wnioskodawczyni przywoływała treść wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2015 r., sygn. akt III UK 206/14 (LEX nr 1755912) wraz z zawartą w nim sugestią dokonywania prawnej oceny pracy laboranta w laboratorium przemysłowym, porównywalnych do warunków panujących na hali produkcyjnej przez zapis zawarty w pozycji 24 działu XIV wykazu A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z 1983 r. Sąd Najwyższy zauważył konieczność dokonania ustaleń w aspekcie treści znajdującej się we wspomnianych aktach opinii biegłego A. B. W ocenie Sądu drugiej instancji z podanych już uprzednio powodów oceny miarodajności tej opinii, jak i samych okoliczności zatrudnienia wnioskodawczyni jako laboranta, wskazywane w powyższej opinii przy uwzględnieniu dodatkowych rezultatów w tym opinii biegłego do spraw organizacji i zarządzania przemysłem nie mogą stanowić podstawy faktycznej do wydania pozytywnego dla wnioskodawczyni rozstrzygnięcia. Brak jest bowiem możliwości uznania porównywalności stanowiska pracy wnioskodawczyni ze stanowiskami osób pracujących bezpośrednio w walcowni. Wnioskodawczyni z uwagi na faktyczne warunki swojej pracy była poddawana wpływom szkodliwych czynników w zakresie zdecydowanie mniejszym od tych panujących na produkcji. Z tych względów nie zaliczył jej spornego okresu do okresu pracy w szczególnych

warunkach.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego wnioskodawczyni zaskarżyła skargą kasacyjną – skargę oparto na obydwu podstawach kasacyjnych (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). W ramach podstawy procesowej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucono naruszenie:

a) art. 235 § 1 zdanie 1 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. przez oparcie ustaleń faktycznych na ustaleniach dokonanych w innym postępowaniu, tj. przez dopuszczenie dowodu z akt innej sprawy bez wskazania, które z dokumentów Sąd dopuszcza jako dowód w niniejszej sprawie;

b) art. 382 k.p.c. w związku z art. 233 k.p.c. przez dokonanie ustaleń faktycznych na podstawie dowodu nieprawidłowo przeprowadzonego;

c) art. 217 k.p.c. oraz art. 236 k.p.c. przez brak wydania postanowienia dowodowego w przedmiocie dopuszczenia dowodu w postaci zeznań świadków oraz opinii biegłego sądowego, inż. M. M., co uniemożliwiło skarżącej obronę swoich praw;

d) art. 278 § 1 k.p.c. przez dopuszczenie dowodu z opinii biegłego znajdującej się w aktach innej sprawy i poddanie jej treści merytorycznej ocenie mającej wpływ na wynik sprawy, a także przez nadanie jej waloru opinii biegłego sądowego;

e) art. 385 k.p.c. przez oddalenie apelacji jako bezzasadnej pomimo, że była ona nie tylko zasadna, ale wręcz oczywiście uzasadniona, zarówno z uwagi na zarzuty materialne, jak i procesowe.

W ramach podstawy materialnoprawnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucono:

- błędną wykładnię art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227) i bezpodstawne przyjęcie, że skarżąca wykonując pracę na stanowisku „laborant” w Firmie [...] S.A. poprzednio - Zakładach S., nie wykonywała w okresie spornym pracy stale i w pełnym wymiarze czasu pracy o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia tj. pracy w warunkach szczególnych;

- błędną wykładnię art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach rentach z FUS i bezpodstawne przyjęcie, że ubezpieczona nie spełniła wszystkich warunków niezbędnych do tego, aby uzyskać prawo do emerytury w obniżonym wieku na podstawie wskazanych powyżej przepisów;

- błędną wykładnię pkt 24 działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przez uznanie, że praca „laboranta” nie jest pracą w szczególnych warunkach, pomimo że praca ta była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jako „kontrola jakości produkcji” na wydziale, w którym jako podstawowe wykonywane są prace ujęte w wykazie, co jednoznacznie wynika zarówno z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy, opinii biegłego sądowego jak i zeznań świadków.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniosł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma uzasadnione podstawy procesowe.

W załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., stanowiącym Wykaz A, w dziale XIV pod poz. 24. - jako prace w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego - wskazano: kontrolę międzyoperacyjną, kontrolę jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno - techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. W pozycji tej zatem nie wymieniana jest stanowiska pracy, lecz odwołuje się do czynności ogólnie pojętego nadzoru lub kontroli w procesie produkcji wykonywanej w tych wydziałach i oddziałach, w których zatrudnieni są pracownicy wykonujący pracę w warunkach szczególnych.

Definicję ustawową „pracy w szczególnych warunkach” zawiera art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z tym przepisem, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Praca w warunkach szczególnych to praca, w której pracownik w sposób znaczny jest narażony na niekorzystne dla zdrowia czynniki. Jako przykłady takiej pracy można wymienić: pracę w zapyleniu, w oparach chemicznych, w wysokich temperaturach. Pracę taką pracownik musi wykonywać stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku (§ 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.), aby nabyć prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. Celem unormowania art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej jest umożliwienie osobom wykonującym przyczyniającą się do szybszego obniżenia wydolności organizmu pracę w szczególnych warunkach wcześniejszego przejścia na emeryturę.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 lipca 2015 r., w sprawie III UK 206/14, LEX nr 1755912, zajął stanowisko, że czynności kontroli jakości produkcji wykonywanej w laboratorium przemysłowym w warunkach bezpośrednio narażających na szkodliwe dla zdrowia czynniki, porównywalnych do warunków panujących w hali produkcyjnej na wydziałach i oddziałach, w których zatrudnieni są pracownicy wykonujący pracę w warunkach szczególnych w rozumieniu rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), podlegają zaliczeniu do takich prac na podstawie wykazu A do tego rozporządzenia działu XIV poz. 24.

Ad casum relewantne znaczenie ma fakt, że pracodawca wydał skarżącej świadectwo pracy w szczególnych warunkach za sporny okres, powołując się na unormowania zakładowe i resortowe. W ocenie Sądu Najwyższego takie świadectwo pracy w szczególnych warunkach można potraktować jako domniemanie faktyczne wykonywania takiej pracy, tak jak nieobowiązujące już zarządzenia resortowe stwarzały *sui generis* domniemanie faktyczne, że osoba

zatrudniona na stanowiskach wymienionych w tych zarządzeniach zatrudniona była w szczególnych warunkach. W tej sytuacji zanegowanie treści takiego świadectwa pracy wymagało nie tylko adekwatnej aktywności procesowej ze strony organu emerytalnego, ale także przekonującej argumentacji w uzasadnieniu Sądu.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 października 2015 r., w sprawie III CSK 465/14, LEX nr 1948883, przypomniał, że co do zasady poszczególne protokoły zeznań świadków, stron, opinii biegłych zawarte w innych aktach sądowych są dokumentami w rozumieniu art. 244 k.p.c. Oznacza to, że możliwe jest, bez naruszenia wynikającej z art. 235 k.p.c. zasady bezpośredniości dopuszczenie dowodu z poszczególnych, ściśle określonych dokumentów. Wydając postanowienie dowodowe sąd powinien ujawnić te dokumenty w taki sposób, aby strony mogły się ustosunkować do treści każdego z tych dokumentów i zgłosić odpowiednie wnioski.

Zaprobować należy również tezę zawartą w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2016 r. w sprawie IV CSK 45/16 (LEX nr 2162819), iż opinia biegłego sporządzona w innej sprawie może być wykorzystana jako dowód w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c. tylko wtedy, gdy żadna ze stron nie zgłasza co do niej zastrzeżeń i nie żąda powtórzenia tego dowodu w toczącym się postępowaniu w sprawie cywilnej. Sąd cywilny powinien zażądać ustnego wyjaśnienia opinii złożonej na piśmie w innej sprawie niż tocząca się przed sądem orzekającym; wymaga tego bowiem zasada bezpośredniości (art. 235 k.p.c.). Odstąpienie od tego wymagania jest możliwe tylko w razie wyraźnej zgody stron.

Tymczasem uzasadnienie zaskarżonego wyroku wskazuje, że Sąd Apelacyjny dokonał ustaleń - nie na podstawie bezpośrednio przeprowadzonych dowodów, ale na podstawie opinii biegłego z innych akt, nie uzyskując zgody stron na odstąpienie od zasady bezpośredniości z art. 235 § 1 k.p.c.

W tym kontekście zwrócić należy uwagę, że opinia biegłego sądowego, która przed Sądem drugiej instancji została dopuszczona jako dowód w sprawie, znajdowała się w aktach sprawy o sygnaturze IV U 2.../13, jednak została złożona do akt sprawy IV U .../11, a jej przedmiotem było ustalenie pracy w szczególnych warunkach innego pracownika, który nie był współpracownikiem M. S. Sąd Apelacyjny w [...] przy tym nie dopuścił w sposób formalny dowodu z opinii biegłego

z akt sprawy IV U .../11, co uniemożliwia porównanie stanów faktycznych wszystkich trzech spraw. Posłużenie się dowodem z opinii biegłego sądowego, pozyskanej w sposób pośredni z akt innej sprawy stanowi naruszenie art. 235 k.p.c.

Skarga kasacyjna dodatkowo wskazuje, że dopuszczone jako dowód akta, a także przedłożona do nich opinia biegłego, dotyczyły co prawda pracownic firmy oponiarskiej D. S.A., jednak wykonujących pracę, nie jak skarżąca w laboratorium kontroli mieszanek, znajdującego się w strukturze organizacyjnej wydziału Z-1 Walcownia, tzw. laboratorium kontrolne, a w laboratorium badawczym. Kolejną istotną różnicą jest zakres pracy tych pracowników. W sprawie zostało ustalone, że wnioskodawczym pobierała próbki przez ok. 2/3 swojego czasu pracy, a w sprawie IV U .../13, jak również w sprawie IV U .../11, Sąd przyjął, że pracownica pobierała próbki przez ok. 1 godzinę w ciągu dnia. Wreszcie w tamtych sprawach pracownicy nie otrzymywali dodatku za pracę w warunkach szkodliwych, a w niniejszej sprawie pracownicy laboratorium pobierali taki dodatek. Okoliczności te wskazują, że warunki pracy w różnych laboratoriach były odmienne, zatem opinia biegłego dotycząca pracy w jednym laboratorium nie jest adekwatna do poczynienia ustaleń w innej sprawie.

Sąd, w zaskarżonym wyroku nie ustalił, czy w fabryce opon funkcjonowały dwa laboratoria; jedno kontrolne, a drugie badawcze oraz czy pracownicy w laboratorium kontrolnym wykonywali pracę w cięższych warunkach, często wchodząc na walcownię w celu pobrania próbek. Brak adekwatnych ustaleń mógł implikować dokonanie wadliwej subsumcji przepisów materialnoprawnych.

Mając powyższe okoliczności na uwadze, a zwłaszcza naruszenie przepisów prawa procesowego, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji, o kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygając stosownie do art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.